

Sociocultura e rural na realidade de Rois

Visita didáctica ao taller de Camilo Seira dos/as participantes no Diververán 2021. Fonte: Concello de Rois.

Anayansi Singh Expósito

Concello de Rois

anayansi.singh@gmail.com

A promoción e dinamización sociocultural no rural galego experimentou nos últimos anos un notable desenvolvemento, sendo Rois un claro exemplo. Neste artigo iremos desentrañando as claves desta panorámica baixo o prisma dunha pedagoga social.

A figura técnica de cultura constitúese en Rois a comezos do 2000, a través dun plan da Xunta de Galicia para incorporar ao mercado laboral as persoas que acababan de titularse. Así foi como comezou a miña andaina por estas terras, suplindo outra profesional que xa consumira o seu tempo de contratación. Na actualidade, a praza que ocupo está supeditada ás axudas da Deputación da Coruña para persoal técnico de cultura, como acontece en moitas dos municipios galegos. Atopamos persoal con variedade de denominacións do seu posto de traballo (técnicos de xestión cultural, animadores socioculturais, técnicos de cultura...) e con perfís profesionais moitos deles do eido da animación sociocultural, pero tamén doutros ramos como a historia, filosofía ou filoloxía.

As áreas de traballo para as que se creou esta praza foron dúas: cultura e biblioteca. Os inicios laborais supuxeron un traballo moi centrado na animación sociocultural, mediante a xestión da biblioteca e a dinamización do servizo para achegalo e facelo propio da veciñanza. Deste enfoque xurdiu por exemplo o *Caixón Viaxeiro*, programa de animación á lectura que levaba nas fins de semana a maxia dos libros polos equipamentos públicos das parroquias, a través das asociacións veciñais (xa que a auga non vai ao muíño, vaia o muíño á auga). Esta foi a mellor ferramenta para coñecer a realidade de Rois, as parroquias, os equipamentos existentes e, sobre todo, as veciñas e veciños que gustosamente se achegaban a esta experiencia nova e orixinal. E con isto decatámonos do primeiro dos eixes fundamentais para o noso labor: a descentralización da acción sociocultural, sobre todo nun concello cun índice de dispersión tan grande. Este programa deu lugar a outros moitos, dos que exercía tanto de animadora como de monitora xunto ao meu compañeiro técnico deportivo, dada a inexistencia daquela

doutros recursos humanos na área.

En Rois contamos con entidades de baile e música tradicional, culturais, veciñais, de mulleres, coas que compartimos un mesmo sentir: favorecer e mellorar a participación das persoas na vida sociocomunitaria, respondendo ás súas necesidades e inquedanzas. Velaquí entón o segundo eixe que é preciso ter presente: aínda que algunhas veces as relacións entre asociacións e administración contan co medo a manipulacións, desconfianza, falta de cooperación ou incluso dependencia do subvencionismo, a experiencia amosa que o noso camiño na acción sociocultural debe partir da participación veciñal e social organizada.

Rois ten unha riqueza histórica de agrupacións musicais de referencia na comarca e fóra dela. Animo as persoas interesadas a consultar a publicación "*Foliada en Rois... Terriña a nosa!*" que retrata esta realidade. Hoxe en día, agrupacións como *Xoldra* e *Alboroque* son exemplos de grupos que aínda que non se dedican profesionalmente á música tradicional, si loitan por dinamizar eses espazos de reunión social e festiva como son os encontros en tabernas, verbenas, foliadas ou alboradas. Neste senso, o *Obradoiro de cultura tradicional Chorima* nace co fin de ensinar e divulgar o rico patrimonio inmaterial. Desde hai uns anos, son un grupo de mozas as que lideran a asociación e buscan un traballo máis aló das clases de música e baile tradicional. Exemplo disto é o festival *Naturfest*, con poucos anos de traxectoria, que nace da fusión de programas musicais que levabamos a cabo paralelamente desde *Chorima*

A Cultura Dispersa no Viacrucis de Sorribas

e o Concello e que non chegabán a agomar. Ten por finalidade poñer en valor as tradicións culturais e a contorna natural de Rois, desde diferentes accións: *trail* e andaina polo territorio, música tradicional (coa participación de grupos de fóra de Galicia), festival nocturno con agrupacións profesionais, xogos populares, obradoiro de artes escénicas... Un inesgotable conxunto de actividades nunha única xornada que converte Rois nun referente, dinamizada activamente pola asociación.

Por outra banda, a música tradicional tamén labra o seu espazo en entidades doutra índole, como son as asociacións de mulleres (como curiosidade, en Rois nace a primeira a nivel estatal, *As mulleres rurais de Urdilde*). Neste caso, son tres asociacións que contan con cadanseu grupo de pandeireteiras, todas elas mulleres de máis de 50 anos con vontade de aprender a música de raíz, traballando a memoria e atopando un lugar de encontro e intercambio social. É desde a área municipal de servizos sociais e emprego de onde abrolla esta iniciativa,

coordinada coas asociacións responsables de darlle vida. É desde as áreas de cultura e normalización lingüística desde onde lles damos visibilidade a estas formacións. Porque a cultura é compartir, crear espazos de conexión e enriquecemento, de interacción social, únicos, irrepitibles e significativos para as persoas que o conforman.

Das experiencias citadas, infírese o terceiro eixe que sostén o noso traballo: a necesidade dun traballo interdepartamental municipal. É preciso que o persoal técnico municipal atope espazos de encontro e de creación de accións desde diferentes perspectivas técnicas da cultura co deporte, a normalización lingüística, o emprego ou os servizos sociais. Nas accións socioculturais de Rois, a lingua galega e a igualdade de xénero contan cun coidado transversal que temos patente en todo o noso labor.

A *Serna*, primeira asociación cultural de Rois conformada por mulleres de diferentes lugares do municipio, puxo en marcha moitas iniciativas, como o primeiro grupo de

Talleres de artesanía na feira de S. Isidro. Fonte: Concello de Rois.

teatro afeccionado. Ao comezo do meu traballo en Rois, A *Serna* continuaba coa recuperación da cerimonia do Lume-pán na noite do 30 de abril, coa colaboración do concello. Na actualidade, a asociación xa non existe, pero si a súa pegada nas artes escénicas, xa que o grupo municipal de teatro *Vacalouras* está dirixido por María Ordóñez, actriz profesional e veciña de Rois, que comezou a súa traxectoria artística nesta asociación cando era unha nena. E aquí vén un cuarto eixe: a dinamización dos axentes culturais para accións formativas, como é o caso do citado grupo de teatro, as clases de arte co noso recoñecido escultor Camilo Seira, ou a participación de artesáns e artesás roisenses e de oficios tradicionais (cestería, cantaría, forxa...) en accións formativas e de divulgación.

No 2008 inaugúrase o edificio multiúsos, que centraliza no seu interior os diferentes equipamentos culturais; entre outros, a biblioteca muni-

cipal, a aula de informática e, como novidade, o auditorio municipal. Neste momento, o deseño da programación cultural dá un xiro, concentrándose no equipamento ao que lle hai que dar vida. Con isto non deixamos de realizar outras accións, e así se reflectiu coa chegada da Covid19 e a *Cultura dispersa*. A pandemia fixo tremar os cimentos da programación cultural, obrigando a buscar novos enfoques, lonxe de adurmiñala. A Covid19 fulminou a vontade das persoas responsables das festas parroquiais, que con medo e responsabilidade, non eran quen de poñer algo en marcha. A *Cultura dispersa* descentralizou a acción cultural municipal en dous sentidos: nos lugares de programación e na propia proposta de programación. Como modelo participativo, entes das doce parroquias (asociacións culturais ou comisións de festas) seleccionaron un evento para cada súa festa. Fixeron así propia a programación municipal, tendo

como resultado un programa moi variado e distante ao realizado ata o momento. A *Cultura dispersa* foi en ocasións o único evento parroquial para as festas, pero noutros fusionouse coa programación existente, como o programa "Música na aldea", que levou eventos de rúa a novas localizacións ata agora impensables (a eira dos hórreos da Casa do Porto, a fonte dos Dices ou o hórreo da señora Fina de Contimunde) con artistas galegas e axentes locais de diferentes estilos e xéneros.

Non podemos esquecer outras figuras de vital importancia no noso quefacer como son as Anpas e os centros educativos, piares fundamentais cos que traballar man a man en numerosas accións que abranguen toda a comunidade escolar, desde actividades de carácter didáctico, concursos e certames literarios, ata xornadas formativas para docentes e programacións culturais participativas.

A natureza é a fonte inesgotable de posibilidades novas, polo que desde o Concello tamén poñemos en valor outro eixe: recoñecer a riqueza do patrimonio natural e cultural de Rois. É importante dar un paso máis aló da conservación e recuperación do patrimonio e falar da innovación cultural ou o servizo de creatividade social, como acontece nos campos de traballo internacionais de carácter arqueolóxico, os obradoiros de emprego de divulgación do noso patrimonio ou a recente ruta de Fondóns, inspirada na nosa Rosalía de Castro e na súa publicación *En las orillas del Sar*, e que se está a ampliar co deseño dunha senda cultural desde as áreas de cultura e deportes dos concellos de Do-

dro, Padrón e Rois, e a Fundación Rosalía de Castro.

Outras liñas moi importantes desde a educación non formal veñen da formación de voluntariado e de monitores/as de actividades de tempo de lecer. Este tipo de accións supoñen a creación de axentes socioculturais dos que agromen ou se potencien iniciativas. En Rois, a raíz destas formacións, constituíuse a primeira asociación cultural e de lecer, conformada por mocidade de perfil social que xa levou a cabo, por exemplo, programas municipais de conciliación en tempos non lectivos.

Por último, non podo deixar no tinteiro o programa de festas patronais ou programas festivos como o Entroido ou Nadal, nos que a colaboración e coordinación de diferentes axentes sociais que traballan arreo desde o deseño ata a execución, argallan uns días de festa. As festas patronais de Santo Isidro Labrador desenvolven nos últimos anos un programa amplo con personalidade e identidade, claro exemplo da posta en práctica de todos os núcleos en funcionamento e grato resultado da dinamización sociocultural e da participación veciñal. Accións todas elas con personalidade, pensadas no e para o rural.

En definitiva, como técnica da acción cultural e pedagoga social, contribúo cunha perspectiva importante sobre o que significa participar nestes tempos e cal é a nosa angueira: a autoxestión de grupos, a autonomía, a súa capacidade de autoorganización, sen ceder ás tentacións de autocontrol que poidan xurdir desde as administracións. Son moitos os retos que nos quedan por diante no noso quefacer dia-

Visita guiada ás obras resultantes do encontro artístico *Landart Seira*. Fonte: Concello de Rois.

rio, e moita a formación continua que precisamos para o noso desempeño. Moita a enerxía e implicación xa non só profesional, senón tamén emocional e persoal que debemos poñer no noso día a día, xa que a nosa implicación traspassa o tempo da xornada laboral. Porque o noso fin é a sociedade, cuxo fortalecemento, vertebración e consistencia se impulsa a través da cultura. Como dicía a pandeireira Josefina Caeiro:

A xente antes era moito máis unida e adivertida que aghora. Cantábase fasendo calquera labor: indo á herba, sachando...; indo para as festas... Eu aprendín moitas cantarelas no lavadoiro, das outras mulleres xa feitas que ían alí fregar a roupa [...]. (Cebeiro, J.A e Noia X.F, 2014, p.30).

Non deixemos nunca de crear lavadoiros, lugares de encontro para seguir aprendendo. ■

REFERENCIAS

- CEBEIRO, J.A. e NOIA, X. F. (2014): *Foliada en Rois: Terriña A Nosa!* Concello de Rois.
- GONZÁLEZ, C. (1990): *O Concello de Rois. Historia, Economía e Arte: catálogo arqueolóxico, artístico e monumental.* Concello de Rois.
- HERNÁNDEZ, A. (1989). *Cultura y desarrollo en el medio rural.* Narcea.
- VEGA, M. C. (1997). *La Animación sociocultural en el ámbito rural.* Celeste.

PÁXINAS WEB

- Concello de Rois (s.f). <https://www.rois.gal>
- Coñece Terras de Iria (s.f). Concellos de Dodro, Padrón e Rois. <https://www.terrasdeiria.com>